

KARIN BOYE

Ur funktion

Ur novellsamlingen *Ur funktion* (1940)

När de gifte sig, hade han lovat sig själv att bära henne på händerna.

Vad som gjorde honom så aktsam var väl framför allt hennes utseende. Hon var liten och spenslig, med små smala fina händer och en späd nacke, som hon höll så rak, att det på något vis verkade rörande. Man trodde nästan inte på de raska rörelserna och det snabba, beredvilliga leendet hos en organism av så bräcklig läggning.

Trots det var det kanske mer hennes styrka än hennes svaghet, som från början betagit honom. De svåra åren medan hennes mor låg sjuk hade både omsorgen om hemmet och ansvaret för den sjukas vård vilat på henne, och bara med tillhjälp av en flicka som kom och gick skötte hon allting vid sidan av sitt kontorsarbete. Som gammal bekant i familjen kom han då och då på besök och konstaterade, att allt var lika välordnat som förr och att småsystrarna, trots sin allvarliga uppsyn, också strålade av välmåga precis som i gamla dagar.

PDF från Litteraturbankens sidor om Shared Reading:

<https://lb.se/bibliotekariesidor/shared-reading/>

Texten är hämtad ur novellsamlingen *Ur funktion* (1940):

<https://lb.se/f/BoyeK/t/UrFunktion/sida/5/etext>

Det mest beundransvärda var i alla fall hennes sätt under hela denna tid: spänstigt, lätt, nästan som om hon var tacksam för att hennes dolda krafter en gång verkligen togs i anspråk. Och samtidigt upprörde det hans ridderlighet, att allt detta skulle vila på just hennes skuldror, att en ung bräcklig flicka som hon skulle tvingas mäta sina krafter med sjukdom och död.

Om det var hans beundran eller hans ridderliga beskyddarinstinkt, som bildade grunden för nya känslor, är väl svårt att veta. Båda delarna kanske. I varje fall fick modern, innan hon dog, glädjen att lägga dotterns öde i händerna på sin käre Lennart, sonen till en av hennes döde mans bästa vänner.

Han lovade sig, som sagt, att bära sin hustru på händerna. Redan när de flyttade in i sin lilla våning, visade han hur obeveklig han var i den frågan. Bodil ville helst att de skulle ta emot båda småsysstrarna i sitt hem, men han sade bestämt nej.

– Tänk på att du har två ansträngande år bakom dig, sade han. Och om inte du vill tänka på det, så måste jag göra det.

Hade han vetat, hur trasslig hans ekonomi skulle komma att ställa sig, så hade han kanske aldrig vågat ta ansvaret att gifta sig nu. Han hade inte vetat vad ett hushåll gick till. Inte som om Bodil skulle vara anspråksfull, sådant var inte hennes väsen – men det var naturligt, om hon njöt av att för första gången i sitt liv ha råd till något mer än livets nödtorft. Han ville inte störa hennes

nöje. Kanske han till och med ibland understödde hennes blygsamma lyxbegär – det var så roligt att se hennes glädje över vackra kläder, praktiska småsaker, glada sällskap.

– Vad det är synd att du ska ha så mycket att göra! suckade hon, när han som vanligt försvann in i sitt arbetsrum på kvällen.

Han drog sig tillbaka till sina populärvetenskapliga tidningsartiklar. Inkomsten för dem fick ersätta den sparsamhet, som han inte hade hjärta att be henne om.

Inte förrän hans ställning förbättrades, fick hon veta något om allt detta. Då hade han äntligen fått den lektorsplats han så länge gått och hoppats på.

– Nu kan vi väl unna oss den där motorbåten som vi har talat om? frågade hon.

Han kunde inte annat än berätta, hur svårt han haft det att hålla ihop ekonomin under den tid som gått.

– Det blir lättare nu, sade han, men vi kanske skulle försöka hålla oss på den levnadsstandard vi redan har.

Bodils min var så full av häpen skräck, att han nästan blev en aning besviken. Var det möjligt, att lyx och nöjen verkligen betydde så mycket för henne? Det hade han aldrig trott. Men å andra sidan var det väl inte mycket att bli besviken för: inte ligger det något märkvärdigt i att en ung kvinna vill njuta av livet, det är ju bara naturligt. Hon hade i alla fall inte sagt något, och hon skulle

aldrig göra honom förebråelser för att han inte var rik, så mycket visste han.

Men Bodil satt i sin tänkvrå och borrade in huvudet i kudden. Vad han förtjänade kom han till henne med, lustiga små anekdoter berättade han från skolan, vackra kläder nästan tvingade han henne att köpa, så mycket hon orkade, men sina bekymmer behöll han för sig själv, dem delade han inte med henne. Var det att följas åt i nöd och lust? Varför trodde han henne om så litet?

Alldeles som detta att han inte ville de skulle ha barn. Hon ville, men inte han.

– Men det är ju inget fel på mig! hade hon utbrustit, då de talat om saken.

– Liten, svarade han och lade armen om hennes axlar, inte är det något fel på dig, men du är en liten bräcklig fågelunge, som livet ska behandla skonsamt. Jag skulle aldrig kunna förlåta mig själv, om jag kom att göra dig något illa. Och sådant kan gå illa för den som är liten och bräcklig. Det är ingen barnlek, kan du väl förstå!

Så slog hon sig till ro och tänkte, att någon gång skulle han väl ändra sig.

Nu undrade hon, om han kanske egentligen haft ekonomiska skäl för sin vägran. Om det ändå hade varit det! Men hon hade på känn, att han där hade talat uppriktigt. Han var för rädd om henne. Han ville akta henne. Men hon ville inte aktas! Hon ville leva! Och ändå borde hon ju känna sig tacksam.

Hon borde också känna sig tacksam för att han hade skonat henne från de där penningbekymren, tills de väl var över. Men hon var inte tacksam, hon var bara olycklig.

När han nu kom hem med ett moln över pannan och något visst nervöst, knyckigt i rörelserna, kunde hon gå fram till honom, stryka honom över håret och fråga: Är det pengar ?

Då skrattade han – hon tyckte det lät ansträngt – och svarade:

– Nej, liten, pengar har vi inget trassel med nu, sedan jag har fått lektoratet och vi lever sparsamt. Jag har faktiskt inga bekymmer alls numera. Ser jag så ut? Kan man tänka sig, vad jag då måtte gå och förställa mig! Nej du, nuförtiden är jag absolut glad och nöjd. Kunde man vara annat, med en sådan liten hustru och ett sådant litet hem?

Och så grep han henne om livet och tog en sväng i sin livsglädje, men hon märkte, att det kostade honom möda. Och då blev hon nedstämd, och så blev han uppskruvad, och alltihop skorrade.

Han lärde sig, hur svårt det är att vara ridderlig och skonsam, hur svårt det är att hålla alla bekymmer borta från sin hustru, utan att hon märker något.

I själva verket hade han bekymmer igen, fast inte i fråga om pengar. Den här gången gällde det skolarbetet.

Rektorn och han hade aldrig trivts med varandra, därtill var de för olika. Hittills hade de varit hövliga och gått ur vägen för varandra, men

nu hade det kommit till en saklig sammanstötning, som gav genklang i hela lärarkollegiet.

Det gällde en synnerligen grov förseelse, en rad stölder, som blivit begångna inom skolan och länge utgjort en ouppklarad gåta. Med ens löstes så gåtan genom att den skyldige greps på bar gärning av städerskan. Det var en av skolans lärjungar, en blek trettonåring, en av de skygga och inåtvända, som ofta var ouppmärksam på lektionerna men då och då kunde ge förvånansvärt intelligenta svar. Kollegiet stötte och blötte pojkens moral i alla tänkbara avseenden. Rektorn fann handlingen vittna om en redan genomruten karaktär; människosläktet har också sitt avfall, förutbestämt redan i sitt frö, sade han, och man gör bäst i att inte försöka hålla det uppe på konstlad väg, det hämnar sig; alltså relegering, utan nåd. Yngsta lärarinnan, Karin Enroth, talade några stammande ord om pojkens sorgliga hemförhållanden. Detta befanns riktigt i så måtto som hans styvmor var from på ett asketiskt och bigott sätt och hans far påstods vara en mycket sträng man – men den sortens tråkighet borde åtminstone inte inverka menligt på de uppväxande barnens *moral* – snarare tvärtom – även om den nedsatte deras livsglädje. Lektor Lennart Helsing hade särskilt fäst sig vid det märkvärdiga ändamålet med pengarna. Det visade sig nämligen, att pojken köpt tjockt fint skrivpapper, anteckningsböcker i mängd och en massa blyertspennor för de stulna summorna. Kunde det anses normalt? Låg det kanske något

annat under hans handling än det brukar under en vanlig stöld? För övrigt, i vilket fall som helst – kan en trettonåring, som stjal, verkligen betraktas som en förfallen individ, en färdig brottslingstyp, som ingen makt kan göra något åt, som bara kan kastas på sophögen?

En storm uppstod kring pojken Andersson. Den manstarkare skaran samlades kring rektorn, och den riktade angrepp efter angrepp inte bara mot sin motståndares pedagogiska principer, utan också mot hans bristande moraliska sundhet. Några få gav mer eller mindre förbehållsamma medgivanden åt en modernare psykologi, men det skedde med största ängslan och helst mellan fyra ögon. Det enda stöd Lennart Helsing hade var egentligen hos fröken Enroth, hon uppträdde öppet fastän blygt som hans bundsförvant, och det gjorde honom gott in i själen att var morgon möta hennes trotsiga, uppnästa lilla ansikte i lärarrummet. Hennes stora klarblå ögon hade en sådan lustig blinkning, som om hon innanför all sin blyghet var djupt övertygad om att hon i alla fall visste bättre än de där petrifikaten.

Men det tar på en att gå i sitt dagliga arbete kämpande för en förlorad sak och omgiven av kamrater som fördömer och missaktar en. Att vara illa ansedd går en gärna på nerverna, även om man inte vill erkänna sitt beroende av andras omdöme. Lennart hade börjat sova dåligt. Till en början lyckades han dölja det, men en vacker dag blev det upptäckt, och Bodil blev orolig.

– Lite överansträngning, sade han. Det blir så frampå vårarna. I sommar, när jag har vilat upp mig, blir det bra igen.

Det blev en skön sommar. De for till västkusten och badade och solade sig på heta klippor och kände sig som nya människor med frisk aptit på livet.

För Lennart var det skönt att få spänna ifrån ett slag, och han kände på sig, att han nog skulle behöva de krafter han samlade. Inte tänka på människor och problem! Bara vara som en strandväxt, ett havsdjur, bara känna välbefinnandet i sin kropp och det återvändande vegetativa lugnet i sina nerver. Bara hämta andan.

För Bodil kom det dagar och nätter, då allt föreföll henne meningslöst. Hon var inte överansträngd, behövde egentligen inte vila, men låg här och njöt och svällde av styrka. Vad skulle hon med den till? Hennes liv var som en prinsessas, där fanns inga moln, inga svårigheter – ibland önskade hon, att en jordbävning skulle skaka urberget, så att hennes krafter sattes på prov. En kväll, då de satt i en glödande solnedgång, blev det henne övermäktigt, så att hon frågade:

– Kan du säga mig, vad det är för nytta med att jag lever?

Han kramade henne en aning förskräckt. Vad var detta för griller?

– Du lever för att jag ska få dyrka dig, svarade han.

Hon lutade undergivet sitt huvud mot hans pullover. Han var bra rar! Men för första gången kände hon sig på något underligt sätt kränkt av hans dyrkan.

Skolan började på nytt, och Lennart tog nya tag, med nya friska krafter. Förra året var glömt och borta, drunknat i soldis och saltsmak. Men allteftersom dagarna mörknade mot vinter, dök det upp igen. Det händer mycket i en skola, viktiga saker, viktiga för barnen också när lärarna inte tar det så allvarligt, och Lennart kunde inte sticka under stol med sina åsikter, när han tyckte, att bruk och slentrian var fördärliga. Då visade det sig, att åtskilliga av kamraterna helt enkelt inte räknade med honom längre annat än som ett slags underligt ungt original med tokiga idéer. När han upplät sin mun, ställde de om sig från deltagare i en diskussion till åskådare på cirkus, för att sedan återgå till sitt eget meningsutbyte som om inget störande hade inträffat.

Först skrattade han. Sedan kände han sig ensam. En enda stod fortfarande vid hans sida: fröken Enroth. De båda började bilda ett litet kollegium i det större kollegiet – de utbytte erfarenheter från sin egen synpunkt, lånade varandra böcker och var upproriska tillsammans.

Hemma hade han alldeles släppt alla samtal om sitt arbete. Han kunde inte dra upp en trådända utan att på ett eller annat sätt nysta sig fram till den ledsamma stöldhistorien i fjol, och det skulle utlösa för mycket bitterhet, det skulle blottat hans såriga

punkter och hans misslyckanden. Det var inte av fåfänga han undvek ämnet, egentligen skulle han inte begärt bättre än att Bodils små fina händer hade strukit bort förödmjukelsen från hans panna, där sorgerna så småningom började mejsla ut den ena rynkan efter den andra. Men hon skulle ta det för hårt, hon höll av honom för mycket. Han ville hålla henne utanför livets beska orenlighet. Bodil var för luftig och skir för den jordiska gyttjan.

Och Bodil smög sig tätt intill honom och smekte honom försiktigt, hela tiden med en stum obesvarad fråga i ögonen. Hon kände, att något var galet, men det ville han inte kännas vid.

Man kan känna sådant. Ingen kan förklara hur, men det ligger i luften. Kanske man uppfattar små omärkliga tecken, så små, så obetydliga, att de är omärkbara också för ens eget förstånd. Naturligtvis behöver man inte vara stum, naturligtvis kan man också säga rent ut: Jag vet, att du är bekymrad, jag känner det, du gömmer något, och jag vill ingenting hellre än dela det! – – – men när man så många gånger har försökt och den andre ingenting vill erkänna och ingen förändring inträffar, vad hjälper det då! Då besväras man mindre med att vänta – och till väntan behövs det också krafter, mycket krafter.

Läsåret gick, och sommaren kom. En dag upptäckte Lennart en annons om ett ledigförklarat lektorat i en norrländsk stad. Lite tråkigt att lämna sin hemstad förstås, men ändå – att komma ifrån stickord och hånleenden och missaktning och

intriger ... Han skulle nog ha utsikt att få det. I första ögonblicket andades han ut i en stor befrielse – bara bort! Strax därpå var det något i honom som gjorde invändningar. Skulle han verkligen? Det fanns mycket som höll honom kvar. Den vana vägen till skolan och hem, klassrummet och bönsalen, barnen. Och framför allt: det glada kamratskap han ändå hade funnit hos *en* av sina kamrater – den kamp de båda kämpade – – –

Men han var tvehågsen. De plågade honom nästan till det outhärdliga.

Bodil hittade honom med tidningen i hand, fundersamt stirrande ut i luften.

– Hur är det fatt? frågade hon.

Han började tala om det lediga lektoratet. Vad tänkte hon om den saken?

Hon såg absolut oförstående ut. Det fanns ju inget rimligt skäl att lämna en plats, där han hade det bra, för att ge sig ut mot okända öden. Han hade väl bara kommit att tänka på det för att det just gällde hans ämnen. Man kunde inte ta det annat än som skämt.

– Kanske du har rätt, svarade han stillsamt. Jag tänkte bara – nå ja, det kom bara för mig, att det kunde vara bra det med. Men du har nog rätt.

Långsamt och alltjämt med tidningen i handen började han gå inåt skogen på sin vanliga kvällspromenad. Om han nu tog Bodils svar som ett omen? Han ville det gärna. Hur en del av honom än längtade efter att undkomma, kunde och ville inte hans bättre och starkare del lämna en post, där han

ändå tyckte han hade ett nödvändigt arbete att utföra. Han var så högtidligt glad över sitt beslut, det var som en seger. Om han ändå hade haft någon att tala med! Bodil kunde omöjligt förstå honom, eftersom hon ingenting visste om hela förhistorien. Han ville haft Karin Enroth här, hon som var hans medkämpe, hon skulle förstått honom nu.

Men på förstukvisten satt Bodil ensam och såg månen gå upp bakom skogen. Den såg så black och onödig ut i den ljusa sommarkvällen. Hon kände en underlig tom förtvivlan sluta sig omkring henne. Där hade Lennart försvunnit i tankar, som kanske var mycket viktiga för honom, vad visste hon – och vad skulle hon någonsin få veta! Han skulle komma tillbaka igen och gå igen och komma tillbaka igen och ändå alltid vara lika långt borta. I kväll kände hon för första gången med hopplös visshet, att hennes väntan var förgäves, att Lennart redan hade glidit ifrån henne på allvar, långt långt bort.

